

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., seer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, seer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 5. oktobra 1853.

List 80.

Zakaj in kako se zemlja izpije in izmolze.

Poljska pridiga dr. A. Stöckhardta.

Zmiraj le izdajati pa nič dodajati, pripravi človeka na kant. In to se tolikanj hitreje zgodi, koliko večji so izdajki ali stroški.

Tudi z našo zemljo ni drugač; če nam ona mora vedno le dajati in dajati, bo od leta do leta vbožniši in nazadnje popolnoma nerodovitna.

Da rastline rasejo in se popolnoma zredijo, mora biti zemlja za-nje pripravna in tudi dosti takošne zemlje mora biti; ravno taka je s človekovim živežem. Ako se živež za rastline v zemlji zmanjša, pojemlje rodovitnost njena; ako živež tisti do čistega poide, je rodovitnosti konec. Da se taka zemlja spet rodovita naredi, je le en pomoček, namreč: izpiti in izmolzeno zemlji se morajo spet tiste stvari poverniti, ktere so se ji vzele.

Večidel pa nerodovitnosti ni to krivo, da zemlji redivnih stvari popolnoma manjka, ampak te redivne stvari niso v takošni osnovi pričujoče, kakoršne za rast rastline potrebujejo. Obstojni deli zemlje morajo v nji raztopljivi biti, da jih koreninice rastlin lahko serkati in prebavljati zamorejo. Kaj bi koristili celi kupi živeža človeku, ako bi bil živež v taki osnovi, da ga želodec prekuhati ne more! V taci okolišinah zamore tudi „praha“ in „počitek“ zemlje njeno rodovitnost pospešiti, če v počitku strohne in sperstene take stvari, ki poprej niso rastlinam v noben prid bile; ko so pa strohnele in sperstene, so se redivni drobci raztopili in pripravi postali poserkani biti od koreninice rastlinskih.

Ondi, kjer zemlja leži sama sebi prepušena in kmetovavec nič iz nje ne prideluje, ne peša njena rodovita moč nič, marveč še rodovitniši polagama postaja. To vidimo celó pri gojzdi, čeravno od časa do časa sekamo drevesa, ki so o 50. ali 100 letih zrasle. Al druga se gojzda godi in zemlja njegova je od leta do leta slabši, kadar človek čez-nj pride, mu pobira vsako leto z grabljami listje, ktero mu je natura odločila za gnoj njegov, in les seka brez konca in kraja. V taci okolišinah mora zemlja v gojzdu več izdajati, kakor pa dobiva, — in nasledek takega gospodarstva je, da gojzd vsako leto bolj peša.

Gotov dobiček bi bil, ako bi prav natanjko poznali mnogoverstne vzroke, po katerih zemljiša pešajo, ker bi po tem lahko bilo gotov pomoček iznajti, odvracati, kar je škodljivega. Al naša vednost v tem je še majhna in bo še dolgo majhna ostala, ker je pot, ktera nas pelje k spoznanju teh skrivnost, težavna in dolga; zakaj veliko glav

in rok je treba, da na poti kemijskih znanstev in kmetijskih skušnj odgremo to, kar nam je dosihmal le poverh znano. Reči moramo, ako resnico govorimo, da se vkvarjamo še le z lupino, — do jedra še dolgo nismo.

Bomo tedaj poskusili pot pokazati, po kateri pridemo kmetijstvu na hvalo do potrebne vednosti, zakaj in kako se zemlja izpije in izmolze.

(Dalje sledi).

Gospodarske skušnje.

(*Trava mačjega repa ali timotevsa med deteljo*) je kaj dobra reč. V goratih krajih, če ni snega ali če spomlad zlo zmerzuje, detelja rada pozebe. Živinorejcu je to velika nadloga. Če se pa v močno zemljo med ječmen deteljno seme s semenom mačjega repa vseje (5 delov mačjega repa, 6 delov pa detelje je naj bolji zmes), se bo trava mačjega repa popolnoma ohranila in goveji živini zgodno in tečno klajo dajala, če tudi je detelja pozebla.

(*Zrediti, ktere krave mléko ima reč smetane*), naj se vzame visok in povsod enako širok piten kozarec (glaž), okoli kterega se od spodej gori zarisajo linije ali gradi. Pomolzeno mléko se vlije v kozarec do ktere koli linije, ktera se v glavi zamerka, in o malo urah se pogleda, kako visoko stoji smetana. Na to vižo se ravna z mlékom vsake krave, da se zvé, ktero kravje mléko več smetane naredi.

(*Ali zares po povšitih klasjih rožičkih zveržejo krave?*) Res je, da imajo tisti črni rožički, ki jih posebno vidimo na režnem klasji (Mutterkorn) posebno moč do maternice ali telečnika kravjega, in da ji zamorejo v škodo biti, ako jih živina, kteri se brašno ali debela moka poklada, med žitom preveč povžije; vendar so natanjčne skušnje, ktere so v ti reči na brejih kravah nalašč napravljali na Draždanski živinozdravniški učilnici, do gotovega učile, da tudi 14 lotov klasjih rožičkov, več dni zaporedoma brejim kravam dajanih, škodovalo ni.

Podučne pismica za obnašo med ljudmi.

1. pismice.

V sledečih pismih Ti hočem omeniti, dragi prijatelj, nekterih slabih navad, s kterimi se ne prikupimo nikomur, marveč dostikrat le razžalimo svojega bližnjega.

Ena taci zlo navadni razvad je, da nekteri se ne morejo zderžati, če srečajo znanca ali prijatla z bolehnim obrazom, da bi mu svojega začudenja ali pomilovanja ne razodevali, rekoč: ah, kak ste revni!

ali po navadnem ponemčenem govoru: „ah, kak slabo vùn vidite!“ To so perve besede, s katerimi nekteri človeka nagovoré, če ga kjerkoli srečajo bledega ali suhega.

Naj že izvira tak ogovor iz pomilovanja ali začudenja, vselej je napaka in neumnost. Boš vprašal, prijatelj, zakaj?

Prašam Te: ali Ti sam rad slišiš, ako Ti kdo kaj neprijetnega, žalostnega pové? Menim, da ne. Kar tedaj sam sebi ne želiš, ne stori družemu!

Dalje: kaj nek hočeš s takim obžalovanjem doseči? Prestrašiti le bolnega človeka? — to je hudobno! Spomniti ga bolezni? — to je nepotrebno! Pomagati mu iz bolezni? — boš javaljne zamogel. Če tvoje pomoči, tvojega sveta želiš, ti bo že sam razodel svojo nadlogo.

Bolán ni noben človek rad; veliko jih je, ki so tako občutljivi v bolezni svoji, da jih tako začudenje še bolj potare.

Če ne moreš svojemu bližnjemu nič veselega povedati, molči in ne žali ga z neprijetnim napadom. Saj te ni vprašal za to. Če ti sam toži, da je bolehin, tolaži ga raji, namesto da mu siliš svoje pomilice!

So ljudje na svetu, ktere zdravnik z veselo besedo ozdraviti zamore, — so pa spet drugi, ktere že samo s skerblijivim očesom bolne naredí. So ljudje, ki se grozno bojé bolni biti in ktere vsaka malenkost prestraši. Pripoveduje se od nekega kralja, kateremu niso smeli nikdar od smerti ziniti, in če mu je tudi najljubši prijatelj umerl, so mu zamolčali smert njegovo. Enkrat pride govorica na to, da vsak človek umreti mora. Kralj to slišavši — omedlí; govornik berž popravi besedo in reče, da skor vsak človek umreti mora, — in kralj se spet okreva.

Ne da bi hotel s to kraljevo neumnostjo podpirati svoje besede; le omenil sim jo, dokazati tanjko občutljivost nekterih ljudi. Al naj že bo ta kakorsna koli, to je gotovo, da se malo otesanega, malo omikanečega človeka kažeš, ako bolehné ljudi žališ s takim pomilovanjem, za ktero tudi večidel tvoje serce nič ne vé!

Slovensko slovstvo.

„*Občni deržavljanski zakonik (allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) za dežele austrijskega cesarstva*“, po povelju sl. c. k. ministerstva pravosodja v slovenski jezik prestavljen, je ravno sedaj na Dunaji iz c. k. dvorne in deržavne tiskarnice na svetlo prišel.

Ne moremo izreči, kako močno nas je razveselilo viditi dokončano imenitno delo. Hvala slavnemu gospodu ministru, da nam je te važne postavne bukve tudi v našem jeziku podati blagovolil! — hvala nekdanjemu slovenskemu društvu v Ljubljani, ki se je prvo lotilo prestavljanja tega dela in ga dognalo do §. 621.; — hvala gosp. drju. Krajncu, ki je prvi pri sl. ministerstvu misel sprožil, naj bi se „zakonik“ izdal v slovenskem jeziku, ktereja je prestavil od §. 621. noter do konca in celinega za popravljanje ministerstvu podal! Čast in hvala pa posebno gosp. Cigale-tu, ki se je z nekterimi svojih prijateljev verlo trudil popraviti in preurediti, kjer je bilo treba „zakonik“ tako, da ga smemo, kar se tiče natančnosti prevoda, zloga (styla) in lahke razumevnosti, zares mojstersko delo imenovati. Velike hvale je vredno kazalo, ki ga je na koncu pridjal. V dokaz tega bomo spoje podali nekoliko verstic iz njega za pokušnjo; sedaj le priporočamo to delo vsakemu Slovencu naj bo kakorsnega koli stanú: naj se omisli deržavljanski zakonik, da se soznani z vsimi postavami, katerih znanje mu zamore dostikrat na hvalo in na dobiček priti v mnogoverst-

nih okoljšinah njegovega življenja. Take bukve prebirati, iz katerih se postavne zvedó, varje človeka dostikrat škóde, v ktero ga pahnejo zakotni pisači, ki mu postavno drugač pravijo, kakor je. Naj bi si to knjigo tudi omislili vsi tisti, ki od pravoslovnih reči kaj pišejo, da ne bo treba jim po svojem besedi kovati, scer ne bomo nikoli imeli edinega pravoslovnega imenstva (terminologie). Ker se je nek le 500 iztisov natisnilo, naj v bukvarnico hiti vsak, ki hoče deržavljanske postavne bukve imeti, da prepozno ne pride.

Zapopad deržavljanskega zakonika je:

V prvem delu: od pravic, ki zadevajo osebné lastnosti in razmere, — od zakonskih pravic, — od pravic med starši in otroci, — od varstev (irobstva, irosvta) in skrbstev (kuratorstva). — V drugem delu: od posesti, — od pravic lasti, — od zastavne pravice, — od služnosti, — od dedinske pravice (ali erbstva), — od oporok ali testamentov, — od postavnega nasledstva, — od vzetja dedine v posest, — od pogodb, — od daritev, — od pogodbe menje, — od kupne pogodbe, — od služnih pogodb, — od pogodb zastran vkupnosti blaga, — od ženitnih pogodb, — od pravice do oškodovanja in zadoščenja, — od uterjevanja pravic in dolžnost, — od spremembe pravic in dolžnost, — od zastaranja in priposestvanja, — in še veliko drugih reči.

Na priliko: kako natanjko in umevno so postavne iz nemškega jezika v slovenski prestavljene, damo za pokušnjo sledeče oddelke:

§. 577. Oporočá se (to je, testament se dela) zunej sodnije ali pred njo, pismeno ali ustno; pismeno pa pred pričami (svedoki), ali brez njih.

§. 578. Kdor hoče pismeno, in brez prič oporočevati, mora oporoko ali zapisje (kodicil) z lastno roko pisati, in z lastno roko svoje ime podpisati. Dan, leto in kraj, kjer se napravlja zadnja volja, pristavi sicer ni potrebno, pa vendar je dobro za to, da se pravde odverjejo.

§. 579. Poslednjo voljo, ki jo je zapustnik dal po kom drugem spisati, mora on z lastno roko podpisati. On mora dalje pred tremi prikladnimi svedoki, izmed katerih je treba, da sta saj dva h krati pričujoča, poterditi, da ti sostavek njegovo poslednjo voljo zapopada. Zadnjič se imajo tudi priče ali znotraj, ali zvonaj, toda vselej na samem pismu, ne pa na zavitku za priče poslednje volje podpisati. Ni potrebno, da bi priča zapopadek oporoke vedla.

§. 580. Zapustnik, ki pisati ne zna, mora ne samo oblikam (formalnostim) v poprejšnjem paragrafu predpisanem zadostiti, temuc tudi namesti podpisa svoje ročno znamenje, in sicer v pričo vsih treh svedokov, z lastno roko pristaviti. Da se olajša in stanovitno ohrani dokaz, kdo da je zapustnik, je tudi previdno, da eden svedokov pristavi zapustnikovo ime z opombo, da je to namesti njega storil.

§. 581. Ako zapustnik ne zna brati, mora enemu svedoku reči, da mu sostavek v pričo drugih dveh svedokov, ki sta zapopadek videla, prebere, in mora poterditi, da je po njegovi volji. Pisavec zadnje volje zná vselej biti ob enem svedok.

§. 584. Zapustniku, kateri oblik, za pismeno oporoko potrebnih, spolniti ne more, ali neće, je dana na voljo, ustno oporoko narediti.

§. 585. Kdor ustno (z besedo) oporočuje, mora pred tremi prikladnimi svedoki, ki so h krati pričujoči, in morejo poterditi, da se v zapustnikovi osebi ni nobena goljufija ali zmota prigodila, resno svojo poslednjo voljo izreči. Ni sicer potrebno, pa previdno je, da svedoki vsi skupej, ali vsak za-se, da bi ložeje pomnili, zapustnikovo izrečenje ali sami zapišejo, ali kakor hitro je mogoče, zapisati dajo.

§. 586. Ustna poslednja naredba se mora, da pravno velja, na zahtevanje vsakega, komur je kaj za to, s soglasno prisežno izpovedbo treh svedokov, ali če se eden izmed njih ne more več izpraševati, saj ostalih dveh poterditi.

§. 591. Udje duhovnega reda, ženske, mladenči, kateri osemnajstega leta niso spolnili, brezumni, slepi, gluhi ali nemi (mutci), dalje tisti, ki zapustnikovega jezika ne razumejo, ne morejo priče biti pri naročilih poslednje volje.

§. 592. Kdor je bil obsojen zavoljo hudodelstva goljufije ali drugega hudodelstva iz hlepenja po dobičku, se ne more za pričo jemati.

§. 593. Kdor ni kristianske vere, ne more poslednje volje kristiana pričati, itd.